

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

The background of the cover is a historical painting. In the foreground, a large, dark-hulled sailing ship is shown from a low angle, looking towards the harbor. The ship has a complex rigging system and a large red and white flag flying from the mast. Several figures are visible on the deck. In the middle ground, the harbor is filled with water, and a few smaller boats are visible. In the background, a grand city with multiple spires and domes is visible, likely a major European port city. The sky is a mix of blue and orange, suggesting a sunset or sunrise. The overall style is that of a 17th or 18th-century painting.

FORENING & MUSEUM

Nr. 1 marts 2006

Renæssancens år

Renæssanceår 2006! Åh nej, tænkte vi på museerne, skal vi nu også have det? Folk fra Nationalmuseet, Moesgaard og KGB havde fået ideen. I 1999 havde vi middelalderåret, og før den tid var der Christian den Fjerde-år; så kom H.C. Andersen-året, og vi ved at 2007 bliver industriens år. Men når vi så alligevel synes at det er en rigtig god ide, så er det selvfølgelig især fordi vi bor et så enestående, spændende historisk sted som i Helsingør Kommune. Her er vi jo omgivet af renæssanceminder, både de 400 år gamle borgerhuse, Sct. Olai og Kronborg, men også alle de bygninger, som er bygget og inspireret af tidens stilhistorie - tænk blot på Helsingør Banegård og ikke mindst hele det store historiske kildemateriale, der i den grad fortæller om personer der boede i byen og på borgen, og om byens kulturhistorie. Middelalderåret lærte os, at selv en periode for mange, mange hundrede år siden kunne komme på selv de mindstes læber. Fra børnehavernes leg til folkeskolernes historieundervisning, rollespil, udflugter til de historiske minder i landskabet, middelalderens borge, middelalderens kirker og dens kirkekunst, middelaldermode og den helt »almindelige« middelaldermad fik alle aldre lyst til at vide noget om den tid. Perioden nød samtidig godt af og fik stærke dønninger fra Harry Potter-æraen, Ringenes Herre osv.. Renæssancen, som nu skal formidles af de fleste museer landet over ved omvisninger, historiske dage og udstillinger, formidling på landets slottet, forskning, bogudgivelser, udstillinger på biblioteker, arkiver, i skoler, og i børnehaver, er som periode nok langt sværere at fatte, for hvad siger en stilepoke børn og folk i al almindelighed. Men til gengæld er det er jo også svært at udråbe året til »1550–1650 året«; det er der ligesom ikke slagkraft i. Ved at kalde det »Renæssance-året« signalerer vi samtidig, at det er en epoke, hvor der skete mange vigtige nye ting, som vi gerne vil fortælle om. Bogkunsten mere end noget andet et barn af renæssancen, bogtrykket blev historiens første massemedium og reformationen den første mediebegivenhed. Det var i de århundreder, hvor man lærte at læse om historien i stedet for at fortæl-

Fortsættes side 9

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansvh.)

Lone Hvass

Kenno Pedersen

Tryk: A-print, Espergærde

Lay-out: ©Lars Bjørn Madsen 2003

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til lbm64@helsingor.dk eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum m1a64@helsingor.dk (Mai Larsen-Jensen) eller til Jens Erik Nielsen, Mariehøj 52, 3000 Helsingør, tlf: 4921 7087.

Keglespil på Kronborgs Volde

af Ole Hedegaard og John Zilmer

Det herlige fotografi, der er gengivet på side 5 (og et udsnit herover), af en halv snes officerer, der forlyster sig med et godt spil kegler en sommerdag på Kronborgs volde, vil vi gerne prøve at analysere. Hvad kan det fortælle, når vi to gamle officerer (årgang 1930 og 1931) betragter det med vores viden om Kronborg, om hærens uniformering m.v.?

Det hele begyndte med, at museumsinspektør Lars Bjørn Madsen, der skulle bruge fotografiet i den nys udkomne bog »Mellem Helsingør og Kronborg«, gerne ville have dateret fotografiet. Det var relativt let at fastslå, at fotografiet var taget, før »Secondlieutenantskolen« fra 1887 var blevet bygget. På fotogra-

fiet er der fri udsigt til slottet. Det er der ikke i dag fra det sted på Kronprinsens Bastion, hvor keglebanen er rejst, fordi skolebygningen nu tager det meste af udsigten.

Fotografiet viser en gruppe på otte officerer, tre civile, formentlig også officerer, samt tre menige soldater, der hygger sig en sommerdag med at spille kegler. Ja, de menige deltager nok ikke i spillet, men de går til hånd med keglerejsning og servering af kaffe eller te. Banen er i øvrigt meget primitiv – gad vidst om krigsminister J. Bahnson havde tilladt, endsiges godkendt den? Keglebanen er indrettet på Kronprinsens Bastion, der dengang var noget større mod øst. En del af den blev gravet af i forbindelse med bygning af den nye »Secondlieutenantskole« med den tilhørende gymnastiksal mellem hovedbygningen og bastionen. Man ser på skråningen til venstre for gruppen en udluftningskanal til kasematterne under bastionen med en tagformet overdækning. Man kan også tydeligt se disse skorstenslignende udluftningskanaler med saddeltag på andre fotografier i bogen »Mellem Helsingør og Kronborg«, f. eks. side 77, 81 og side 107, både før og efter bygningen af skolen. Fotografiet side 77 fra 1886 viser med al tydelighed udluftningskanalerne og situationen før skolebygningen var rejst. Det er lige før, at man kan se keglebanen på Kronprinsens Bastion.

Officererne er klædt i den seneste feltuniform for infanteriet. Mørkeblå våbenfrakke med rød krave (spejlet), lyseblå bukser og en mørkeblå hue, den såkaldte »medvindsbør«, sådan kaldet, fordi den bagtil skrâner, som om vinden havde blæst den fremad. Denne nye feltuniform afløste i 1849 Frederik den Sjettes røde kjole med tilhørende høj chakot. Man fik den nye feltuniform under træarskrigene 1849-1851, fordi nye riflede geværer skød meget mere præcist og længere end de gamle glatløbende musketter, og det derfor gjaldt om ikke at være så synlig i felten. Med visse mindre modifikationer er uniformen den dag i dag tilladt gallauniform for infanteriets officerer. Den ene af forfatterne af denne artikel har stadig den gallauniform, der blev syet til ham i 1954, og han bruger den én gang om året til nytårskur.

Vi daterer fotografiet til før 1886, hvor der blev indført visse mindre ændringer i uniformeringen. I 1885 var det 2. Regiment, der var indkvarteret på Kronborg. Chefen var oberst Johan Frederik Lorenzen. Regimentet havde fire bataljoner 3. - 18. - 22. og 32. bataljon. Officererne tilhører sandsynligvis liniebataljonen, 3. bataljon. Desværre hører de to menige i uniform med hue - ham for enden af keglebanen og ham til højre for keglebanen med huen skudt om i nakken og hageremmen ned om hagen - ikke til regimentet, for så havde vi kunnet se bataljonens nummer i deres huer. De er militærarbejdere. Det markeres af det lille M i nysølv på skulderklappen, som blev indført i 1880, og man kan også se, at deres uniformsbukser ikke er lyseblå, men mørke. Militærarbejderne har haft en eller anden skavank, som har gjort, at de ikke kunne forrette normal tjene-

ste som værnepligtige. De bliver senere til de såkaldte hjælpetropper. Det er i øvrigt mærkeligt, at ingen af officererne har påtalt den meniges noget ureglementerede påklædning med huen skudt om i nakken og hageremmen om hagen, selv om det ikke ser ud som om, der er brug for det på grund af kraftigt blæsevejr. Ingen af de andre tilstedeværende har brugt hageremmen. Han demonstrerer i øvrigt, hvad det drejer sig om ved at sidde med en kegle og en kugle i hånden. Det ser ud som om officeren for enden af keglebanen, der gør sig klar til at kaste kuglen, demonstrerer for de andre, hvorledes kuglen skal kastes; han ser nemlig på de andre og ikke mod keglerne, som han skal ramme..

Den tredje menige, der står uden hue med en serveringsbakke i hænderne, hører nok til regimentet og er formentlig en af officerernes oppassere. Helt indtil 1951 havde hver officer, fra delingsfører og opefter, en oppasser. Derefter blev organisationskemaet til mange officerers store fortrydelse ændret således, at oppasseren blev til en ordonnans. Oppasseren bærer en lysegrå drejlsjakke uden distinktioner. Der er nok blevet serveret kaffe eller måske snarere te; der er sukkerskål og flødekande på bakken og en kande. Der står også kaffe- eller teservice på bordet til højre.

Går vi nu til den næste person til højre for bordet, er det en sekondløjtnant. Han har kun én roset på skulderklappen. På venstre arm bærer han en aftegning, der viser, at han er adjutant. Langt senere bliver adjutantens kendetegn en guldsnor, som går rundt om armen under skulderklappen, som stadig er i brug. Han er formentlig adjutant for bataljonschefen eller måske for regimentschefen. Han er iført ridestøv-

ler med sporer. Transport dengang foregik, hvis det ikke var til fods, enten til hest eller med hestevogn. Helt frem til 2. Verdenskrig og kort tid derefter havde hver kompagnichef ved infanteriet, der ville have det, en ridehest. Transport til hest eller til vogns gjaldt ikke kun officerer. Også det gode borgerskab i Helsingør havde stald til heste, og vognremise i gårdene til de fine huse i byens hovedgader. Vi mener, at officeren er lidt ureglementeret påklædt. De ridestøvler, han har på, er rytterstøvler måske oven i købet helt civile ridestøvler, der kunne trækkes op over knæet.

Officererne har den kokarde i huen, som var fælles for alle officerer uanset regiment og bataljon. Derfor kan vi ikke med sikkerhed sige, hvilken bataljon de tilhørte, men som nævnt sandsynlig-

vis 3. bataljon. Man lægger mærke til, at der ikke er pressefolder i benklæderne. De kommer først på mode tidligt i 1900-tallet og skyldes vist den senere engelske konge Edward den Syvende, der var noget af en modelaps. Vi har også bemærket, at benklæderne mangler den langsgående sølvtræse, som kommer til senere.

Det har jo drejet sig om at datere fotografiet så nøje som muligt. Vi mener at kunne bestemme måneden, dag og tid på dagen. Det er en lige måned; det kan vi se, fordi våbenfrakkerne er knappet til højre. Det skulle de være i lige måneder og til venstre i ulige måneder. Det gør man den dag i dag ved Den kongelige Livgarde for at fordele sliddet. De menige på vagt i galla på Amalienborg bliver vækket ved midnat ved måneds-

skifte for at knappe om til den korrekte side. Vi tror, at det må være juni måned. Som det fremgår, er træerne sprunget ud. Det gør de jo almindeligvis i maj måned, men da der er knappet til højre, er det en lige måned. Det kan ikke være august, for så havde græsset på volde været langt højere. Det må også formodes at være en søndag eller en helligdag. Den slags tidsfordriv kunne man jo ikke tillade sig om hverdagen, hvor arbejdstiden i hæren, som i det civile samfund, var lang, 10-12 timer. Vi kan også fortælle, at tidspunktet på dagen må være tidlig eftermiddag. Det kan vi se på skyggernes retning. Tilbage til knapperne. Her har vi lagt mærke til, at officeren helt i baggrunden, der ser mod fotografen, højst ureglementeret ikke har knappet den tredjeøverste knap. Læg også mærke til den civilklædte herre med høj hat til venstre for officeren, der heller ikke har knappet skødefrakken og har stukket højre hånd ind under frakken. Der havde en gentleman den gang sit lommeur, så det er nok derfor, knapperne står åbne.

Vi kan fastslå, at alle de uniformerede, bortset fra de tre allerede omtalte menige, er officerer. Vi kan fastslå graden på de tre officerer til højre i fotografiet. Der sidder i græsset en premierløjtnant, der nok fører regnskab med spillet. Han har en bog og et skriveredskab i hænderne. Man kan tydeligt se hans gradstegn på skulderklappen, to perlerosetter. De afløses i 1916 af flade, femtakkede stjerner. Officeren, der sidder på bordet, og officeren på bænken er begge sekondløjtnanter. Det er ikke muligt at se gradstegnene på de øvrige officerer, men at dømme efter deres tilsyneladende alder er det premierløjtnanter eller sekondløjtnanter. Det er straks sværere eller snare-

re umuligt at sige ret meget om de civilklædte. Vi tror, at det er civilklædte officerer. De er alle tre af nogenlunde samme alder som officererne. De er slanke og velklædte. De bærer alle tre forskellige hatte. Herren længst til venstre bærer en bowlerhat og en cheviotjakke med fløjlskrave. Læg mærke til, at han har en elegant, tynd spadserestok i hænderne. Sikkert ikke fordi han har været gangbesværet. Stokken er et modefænomen, og en dannet herre kunne ligefrem bruge stokken til at signalere sin sindsstemning. Den næste herre bærer høj hat, der dog er lidt lavere end den velkendte »cylinder«, og han har en let skødefrakke på. Den sidste herre helt i baggrunden til højre bærer en mere almindelig »blød« hat og poserer for fotografen med en cigar i munden. Høj cigarføring. Hvad yderligere angår de civile herrer, som altså nok er officerskolleger, kan vi fortælle, at det dengang var almindeligt, at officerer og underofficerer uden for tjenesten optrådte i uniform, formentlig en sen udløber af Frederik den Sjette-tidens uniformsmæssigt forstenede periode, hvor det ikke var tilladt officerer uden for tjenesten at optræde i »kulørte klæder«, som civil påklædning dengang kaldtes. Det var også helt op til under 2. verdenskrig almindeligt, at danske officerer færdedes på gaden, evt. også søndag eftermiddag med kone og barnevogn i fuld uniform.

Der ligger et eller andet i græsset helt til venstre i fotografiet, men det har vi ikke været i stand til at bestemme nærmere.

Vi kaster nu et kort blik på slottet, og kan konstatere, at Kongetårnet til venstre mangler den forgyldte vindfløj med Frederik den Fjerdes kronede monogram. Det høje slanke Trompetertårn mangler også sin forgyldte vindfløj med

rytterfiguren. Det skyldes nu nok enten en teknisk mangel ved fotografiapparatet; linsen har ikke kunnet klare afstanden under de givne lysforhold, eller at de er gået til, da fotografiet er blevet scannet og rensat. Man kan i øvrigt se, at der er rejst nogle stilladser af træ, og at der foregår nogle reparationsarbejder på vestfløjens tag og de to kviste. Der ses en farveforskel i kobbertaget, hvor taget til højre for den sydligste kvist i nogle baner er lysere end den øvrige tagflade. Det ejendommelige er, at der på netop samme sted også i dag er en tydelig farveforskel i taget på vestfløjen. Hele taget blev fornyet for et par år siden og er derfor brunt, men tilsyneladende har de samme baner som på foto-

grafiet den afvigende grønne farve, fordi de ikke blev udskiftet samtidig med den øvrige del af taget. Det kunne være interessant at finde ud af, om der er en sammenhæng, men det har vi ikke haft mulighed for endnu.

Ved nærmere undersøgelser af Bygningstjenestens regnskaber og Hærens Arkiv ville det måske være muligt at komme endnu nærmere en eksakt dato og at finde frem til navne på de officerer af de nævnte grader, der har været tjenstgørende ved 2. Regiment. Det gælder især adjudanten; dem har der ikke været mange af ved regimentet på det tidspunkt. Der har sikkert heller ikke været så mange militærarbejdere, så dem kunne vi måske også navngive.

Da Bondegaarden og Bakkebo i Hornbæk brændte

af Henning Mortensen

Juletræsfejerne på Bondegaarden, hvor Carl Andreasen («Hot-Carl») spillede, glemmer man ikke bare sådan. Anden juledag holdt Socialdemokraterne juletræsfest for medlemmerne og deres børn, og et par dage efter var det sangforeningen Brages tur. Repertoiret var stort set det samme: Indledningen var vist altid »Københavns Jernbane Dampgalop«, hvor børnene blev ført ind i salen til det strålende juletræ. Dernæst blev der spillet op til »Bro-Bro-Brille« (en sangleg, hvor alle vandt en godtepose). Og senere spillede Hot-Carl op til dans – både for voksne og børn.

Hotel-restaurant Bondegaarden ejedes den gang af Hans Th. Hansen, der ikke bare var nazist, men også aktivt medlem af DNSAP, Dansk National Socia-

listisk Arbejder Parti. Under besættelsen holdt Bondegaards-Hansen, som vi kaldte ham, mange fester for tyske officerer. Det gik bestemt ikke stille af. Der var tilsyneladende øl og spiritus nok, har jeg fået fortalt. Hansen ejede en ret bidsk schæferhund, som han behandlede strengt (tysk disciplin). Og så havde han Hornbæks eneste radiogrammofon, et stort skrummel. Men interessant at se for en 8-9 års knægt, selv om jeg havde fået instrukser fra min mor og far, at »tyskvenlige« mennesker måtte jeg under ingen omstændigheder have noget med at gøre – og slet ikke hilse på sådanne. (Men jeg blev åbenbart fristet).

Natten mellem 19. og 20. maj 1944 blev min far M. A. Mortensen, der var overpolitibetjent (i landpolitiet) væk-

ket. Bondegaarden brænder. Han fik uniformen på i en fart, og var med til at afspærre området. Min mor, min storesøster og jeg kunne iagttage branden fra vinduet i gangen på første sal. Vi boede i Søvnaget 3. Det gjorde naturligvis stort indtryk, at de smukke stråttækte bygninger brændte. Der blev lagt slanger fra Hornbæk Sø over jernbanskråningen, og Hornbæks motorsprøjte blev med assistance af vognmand Bentsens heste hentet fra garagen ved den nye kirkegård på Nordre Strandvej. Indtil Tikøb brandvæsen mødte op, var den det eneste slukningsmateriel, der var til stede. Det blev fortalt, at sprøjten var svær at starte, og at branden kunne have fået væsentligt mindre omfang, hvis Tikøbs (og Helsingørs) brandsprøjter var kommet tidligere. Da de endelig ankom, havde de nok at gøre med at hindre branden at sprede sig til købmand Kubiaks forretning »Tjalken« og den nærliggende Bakkebo. Det var for sent at redde Bondegaarden, som nedbrændte totalt.

I løbet af 1945 blev dog en del af den sydvestlige fløj, krostuen »Kanonen» nødtørftigt restaureret, og da de øvrige ruiner nogenlunde var fjernet, kunne Kramers Tivolipark med automat-hal, skydetelte, luftgynger og karruseller rykke ind på pladsen til glæde for nogle, men sikkert til irritation for flere. Og for de danselystne rejstes et telt »Sækkeraken« i forbindelse med Kanonen, hvor Arne Petersen (Pitsen) med band spillede.

Bakkebo

Ved en falsk luftalarm den 19. september 1944 anholdt tyskerne det dan-

ske politi, som blev deporteret til tyske koncentrationslejre.

Nu var der jo ikke så meget luftalarm i Hornbæk, og min far, overpolitibetjent M.A. Mortensen, blev telefonisk advaret fra Helsingør Polit om, hvad der foregik. Han tog til Havreholm, hvor han gemte sig hos en landmand, han kendte. Min mor blev tilbage, og fik ved 16-tiden besøg af Gestapos leder, der vistnok hed Feldmann. Han spurgte, om hun vidste, hvor far gemte sig, hvilket hun ikke gjorde. Efter en huseundersøgelse fik hun besked om at afvente, at en tysk bil ville hente hende til videre forhør. Jeg var på havnen med mine kammerater, men kom hjem tidsnok til at hjælpe lidt til med at pakke det fornødne.

Vi afventede nu ikke Gestapos transportvogn, men vi skyndte os til pensionat Bakkebo, hvor vi lejede et værelse. Næste morgen, d. 20. september fortalte værtinden (hun var vist norsk), at der var sket noget forfærdeligt: nogen havde overhældt taget med tjære, og hun frygtede, at der ville blive sat ild til bygningen. Hun ville derfor sørge for brandvagter, der skulle forhindre en ildspåsættelse. Natten mellem 20. og 21. september skete intet, men da brandvagten gik ind i køkkenet for at drikke kaffe, slog brandstifteren til, og Bakkebo nedbrændte totalt.

Det var jo ikke sikkert for os at blive i Hornbæk. Derfor bestilte min mor allerede om morgenen d. 20. september vognmand »Christian-68« til at køre os til Maarum, hvor vores præst L.V. Højrup havde skaffet os husly på en gård. Næste morgen fik vi at vide, at Bakkebo nu var brændt.

Fortsat fra side 2

le historien. Og hvem er mere aktuell for os i Helsingør end Christiern Pedersen, Danmarks første litterat, som blev født i byen. Bymuseet portrætterer ham i i årets løb i foredrag, i avisartikler - og vi udnævner ham til månedens Helsingørborger i renæssancen som dansker, europæer og humanist og han er med i en lille udstilling i Herluf Trolle-salen på Bymuseet til juni.

Forsidebilledet viser Renæssancens Kronborg, som det verdenskendte slot så ud inden den katastrofale brand i 1629, hvor

bl.a. det store tårn mistede sin overbygning og spir. Det er et lille udsnit af Isaac Isaacz's maleri »Øresund«, som han udførte i Antwerpen i juni 1622, og Kronborg udgør kun en ganske lille del af det store maleri, men detailrigdommen i motivet er så stor, at vi nok kan tillade os at bruge det som et ganske pålideligt kildemateriale til belysning af renæssancetidens Helsingør. Interessant er det nemlig, at man ser lidt af den del af byen, der forsvandt efter sven skekrigen 1658, bl.a. den store bygning, der ses lige til højre for masten, hvor Øresundstolden blev betalt og administreret.

Her er kulpladserne mellem Havnegade og Sophie Brahesgade fotograferet i 1921. I forgrunden den brolagte Havnegade og i baggrunden til højre Sophie Brahesgade 6, hvor kulfirmaet Kaas og Sørensen havde domicil.

Et usædvanligt vitrineskab

af Maria Vámosi

den efterfølgende kommunistiske invasion af landet i 1956, der medførte en strøm af flygtninge til bl.a. Danmark. Giveren af skabet er museet ganske bekendt, da det er vor tro medarbejder på Flynderupgaard, Maria Vámosi. Her fortæller hun om sit møde med Danmark i 1956.

Der er nu snart 50 år siden - i december 1956 - at min mand, vor lille pige og jeg selv kom herop - til byen Helsingør. Den 23. oktober 1956 udbrød den ungarske opstand, som hele landet havde håbet på ville bringe friheden tilbage efter mange års russisk undertrykkelse. Desværre lykkedes det ikke; russerne havde angrebet Ungarn den 4. november, og vort land mistet håbet og lidt store menneskelige tab. Vi havde ikke lov til at leve et frit liv, og håbløsheden og denne politiske tilstand resulterede i at 200.000 ungare forlod deres hjem og land for at søge friheden

Museet fik i julen 2005 en helt speciel gave, nemlig et fint, gammelt glas-skab, et vitrineskab, der har en ikke helt almindelig proveniens. Det stammer nemlig fra Ungarn og har siden 1970'erne været inventar i giverens hjem i Helsingør.

Skabets historie hænger uløseligt sammen med opstanden i Ungarn og

Her ses Kullai Páls første købmandsforretning i den lille landsby Jakabszállás i Ungarn. Fotograf fra 1942. Privateje.

Forfatterens far, Kullai Pál, flyttede købmandsforretningen til Kecskemét i 1945. Her er indehaveren og hans hustru Kullai Pálné (født Stitő Maria) fotografet i forretningen i 1953. Desværre er vitrineskabet ikke kommet med i billedet, men det stod i denne forretning indtil kommunisternes overtagelse af styret i Ungarn 1956. Privateje.

og en fredelig tilværelse et andet sted. Ikke af lyst, men som en sørgelig nødvendighed.

Vi havde som ungt ægtepar med vor to-årige datter også forladt Ungarn, og da den danske regering havde besluttet at lade 1000 ungarske flygtninge i Østrig hente med et særtog, valgte vi denne mulighed. Vi ankom til Danmark i december 1956 og blev indkvarteret i en af de flygtningelejre, der var stillet til rådighed, og året efter kom vi til Helsingør, hvor min mand fik arbejde på Tretorn. Vi fik lejlighed i det nyopførte Grønningen, og således kom vi til at stå på egne ben her i byen. Selvfølgelig var det en meget lang proces at akklimatisere sig. At rejse fra det østlige Centraleuropa til Danmark på fem dage, efterladende forældre, familie, venner og alle vore rødder, var en stor følelsesmæssig udfordring. Det var ikke let. Men viljen var til stede, og vi var åbne for alt nyt. Vi havde ungdommens mod til at starte, prøve og se fremad. At vi havde mødt meget stor venlighed og hjælpsomhed fra folk rundt omkring os, betød meget. Disse gode menneskelige forhold gjorde, at vi følte os som en del, en lillebitte del, af byen Helsingør, hvortil vi tilfældigvis var havnet.

Det danske sprog var ikke let at lære, men det kom med tiden. Vore tre børn, Gabriella, Marianne og Tamás voksede op, fik studentereksamen fra Helsingør Gymnasium og læste videre.

Det danske klima var meget svært at vænne sig til. Efter et liv i Ungarns fastlandsklima med kolde vintre og dejlige, varme somre, var det svært at leve med blæsten, regnen og de mange grå dage.

15 år efter, med det danske pas i lommen, turde vi i 1971 rejse på besøg i vort fædreland. Mødet med familien var vemodigt, men ved synet af Donaus rolige bølger og lyden af kirkeklokkernes klang i min fødeby Kecskemét var man hjemme igen. Heldigvis var vi ved slutningen af ferien ligeså glade for at »vende hjem« til Helsingør igen.

Årene har sat sine spor, og vor tilknytning til begge lande er blevet stor. Vitrineskabet, der nu står på Helsingør Bymuseum, betragter vi som et rart eksempel herpå. Det stammer antagelig fra tiden omkring århundredskiftet og var beregnet til te. Det stod i min farfar Kullai Józsefs købmandsforretning, der lå i Kecskemét, ca. 80 km fra Budapest. Han havde drevet forretningen fra omkring 1925, og efter hans død i 1944 blev den overtaget af min far Kullai Pál (i Ungarn skriver vi altid efternavnet først). Efter at have afhændet sin gamle forretning i landsbyen Jakabszállás, genåbnede min far faderens købmands-

forretning, der blev drevet af familien indtil kommunisternes overtagelse af magten efter opstanden, hvor forretningen blev konfiskeret. Vitrineskabet fik derefter plads i vort hjem som et rart minde om familiens virksomhed. Ved et af besøgene i mit fædreland, fik jeg vitrineskabet foræret, og dermed kom det til Danmark, hvor det prydede vort hjem i Helsingør som en særegen montre for vore mindre pyntegenstande. I efteråret 2005 besluttede jeg, at det gamle vitrineskab skulle overdrages til

Helsingør Kommunes Museer, en gave museet heldigvis med glæde tog imod. Det kunne nemlig med fordel bruges i Bymuseets hyggelige butik og dermed atter få noget nær sin oprindelige anvendelse og samtidig blive bevaret for eftertiden som et diskret minde om de ungarske flygtninges liv i Danmark. Det lille skab har sin historie gennem min farfar og far i Ungarn og hos os i vort danske hjem. Efter sin omskiftelige tilværelse har det nu fundet sin endelige plads. En god plads, er jeg sikker på.

De hemmelige gange

ge mellem Kronborg og Marienlyst fra Frederik den Andens tid. I den nyligt udkomne bog »Mellem Helsingør og Kronborg« er historien om minørgangene grundigt beskrevet og skal ikke gentages her.

I forbindelse med de forberedende arbejder til »Kulturhavn Kronborg«, foretog Nationalmuseet i december 2005, på foranledning af Realdania, Helsingør Kommune og Slots- og Ejendomsstyrelsen, en udgravning af de minørgange, der i 1926 blev almindeligt kendte i Helsingør, da man stødte på dem i forbindelse med et gravearbejde til den forestående jubilæumsfest. Fundet af dem førte nemlig til den klare opfattelse, at der var tale om hemmelige løngan-

Geologen og arkæologen Poul Falkenberg, der i sommeren 2005 med georadar havde lokaliseret disse minørgange, vovede sig den 7. december ind i den ene af de udgravede gange - nemlig den, der i sin tid var bygget ud for Prins af Würtembergs kon-

treeskarpe og nu ligger under parkeringspladsen ved Kronborgvej. På den lange, trange tur ind i denne optog han de første fotografier nogensinde af de tøndehvelvede, ca. 120-135 cm høje og 85 cm brede ganges indre, hvoraf to vises her. De fremstår ganske velbevarede med pudsede murflader, om end rødder fra jordoverfladens træer og buske gennem tiden har bannet sig vej ned gennem murværket. I bunden af gangene kunne man se dele af en trærende, antagelig beregnet til det krudt, der skulle aktivere sprængladningen i de yderste tværstillede kamre. Et pudsigt fund var den kasserolle af blå emaille, som ses

på det ene billede. Den kan ikke være ældre end 1880'erne og er vel snarere kommet derind i forbindelse med gravearbejdet i 1926, hvor indgangen kom til syne. Man kan jo meget vel tænke sig, at nogle drenge har fundet den mørke minegang langt mere udfordrende for fantasien end de gængse huler ude i skoven. Og mor har så mistet en kasserolle!

I den næste udgave af Folk og Minder fra Nordsjælland, der udkommer i november 2006, vil man kunne læse nærmere om disse spændende minørgange og undersøgelserne af dem.

LBM

Kystvejområdets gamle sommervillaer

I forbindelse med kommunens lokalplanforslag 5.28 for Skovvejs- og Kystvejskvarteret i Hornbæk, hvori man bl.a. tager et vidt hensyn til den bevaringsværdige, gamle sommerhusbebyggelse, kunne det nedenstående fotografi være relevant som illustration af det særegne miljø, der stadig præger området. Ganske vist ligger den her viste ejendom, »Bjælkestuen« Kystvej 34, lige uden for lokalplanområdet, men den er - i princippet - typisk for det kulturromantiske sværmeri, der prægede tidens sommerhusbyggeri, hvad enten det var det norske bjælkehus som her, den italienske gotik, som man ser på Kystvej 14-18, eller god, gammel dansk bygningskunst i alle dens afskygninger. »Bjælkestuen« blev opført i 1905 for fabrikant Valdemar Børgesen og udmærkede sig ved - ikke at være et sommerhus, men derimod et helårshus, og dermed ville hans bolig falde helt i tråd med det nuværende lokalplanforslag, der netop ønsker helårsboliger i lokalplanområdet. Man kan læse mere om »Bjælkestuen« og lokalplanområdet i bogen om Nordkysten (København 2003).

Havestue i forfald

Det er altid trist at se tidligere tiders så fornemme og stolte bygningshåndværk i forfald til fordel for nybyggeri. Her er det det lille fine hus »Aspely« i Harreshøj, nærmere betegnet Harreshøjvej 19, der formentlig kun en kort stund endnu kan fremvise en havestue af en så ypperlig kunsthåndværksmæssig kvalitet. Siden fotografiet blev optaget af museet i sommer, er forfaldet blevet betydeligt og nedrivning af huset truer. Huset er opført omkring 1894, dengang da Harreshøjvej var så fredelig, at bygherren med sindsro og fordel kunne opføre sin lille havestue ud mod vejen, så han kunne holde et vågent øje med de forbipasserende. Havestuen var tidens lysthus, bekvemt placeret i direkte forbindelse med huset, og ofte var netop århundredskiftetidens havestuer udført med stor sans for detailleringdom. Havde vort museumsvæsen midlerne dertil, burde vi nedtage denne lille bygning og genopstille den et passende sted. *LBM*

Lidt mere om Gurre

Midt i snevejret i januar fik Bymuseet lejlighed til at se den sydlige side af den fine brolagte vejdæmning der løber fra Gurre by ned til selve borgen. En kloakledning skulle i samråd med Bymuseet skydes under vejen for derved at undgå at berøre den fredede brolægning. Det viste sig imidlertid at man ikke kunne undgå at ødelægge brolægningen og derfor måtte Bymuseet stoppe jordarbejdet. Det blev derefter besluttet sammen med kommunens Vej- og Parkafdeling at kloakken blev ført nord for vejdæmningen, så fortidsmindet ikke blev berørt. Vi nåede af få fotograferet og opmålt den blottede vejside og vi kunne atter føje nye oplysninger til vor efterhånden gode viden om det sagnomspundne kongeslot og lensmandsborg. Hullet, der her ses med de store sten i dæmningens sydlige side, ligger næsten lige

ud for Søgaarden; det er nu dækket til. I næste nummer af Forening og Museum vil vi fortælle om nye fund og viden omkring slotstets vandmølle inde i Gurte Vang.

LH

Årbogen

Helsingør Kommunes Museers årbog udkommer *torsdag den 23. marts*, hvor den bliver præsenteret på *Helsingør Bymuseum om aftenen kl. 19.30*. Museumsforeningens medlemmer er hjertelig velkomne til at deltage i arrangementet og få årbogen med hjem.

Årbogen er i år både redigeret, lay-out'et, ombrudt og skrevet af den nok så bekendte lokalhistoriker og volontør ved vore museer, Kjeld Damgaard og handler om det gamle fiskerleje Skotterup mellem Snekkersten og Espergærde – nærmere betegnet om husene og beboerne langs Strandvejen gennem Skotterup og landliggervillaerne syd herfor. Bogen er det første resultat af museets opfordring til Kjeld Damgaard om at omsætte hans meget populære udstillinger på Snekkersten Havn og Flynderupgaard Museet om Strandvejens mennesker og huse til bogform. Med al respekt for disse udstillinger, der er blevet en årlig tilbagevendende begivenhed, er det trods alt rare at sidde mageligt tilbagelænet og læse

om Strandvejens herligheder i en bog end at stå og læse om dem på væggen. Ikke mindst, når man som Kjeld Damgaard besidder en viden om lokalområdet så stor, at bogen giver en endnu større mulighed for at gå i detaljer. Derfor var vi lykkelige, da Kjeld Damgaard påtog sig opgaven at lade denne årbog blive det første bind i en serie om mennesker og huse langs Strandvejen mellem Helsingør og Tibberup. Det er nemlig tanken, at flere af Kjeld Damgaards udstillinger skal omsættes i bogform, men da dette selvsagt er et ganske omfattende arbejde, er det aftalen, at det kun er cirka hvert andet år, Kjeld Damgaard bidrager til årbogen. Årbog 2006 bliver således af konventionel art med blandede artikler.

LBM

Wiibroe igen

Den 11. april åbner Museet Skibsklærrergaarden sine døre for publikum. Det betyder samtidig, eller næsten samtidig, et gensyn med Wiibroes Bryggeri, da man indretter et lille håndværksbryggeri i gården. Det bliver dog først indviet i løbet af maj.

www.helsingor.dk/museum

Som et godt supplement til Forening & Museum kan de af vore læsere, der har adgang til internettet med fordel kigge nærmere på vor hjemmeside www.helsingor.dk/museum, hvor der gives meddelelse om alle Helsingør Kommunes Museers aktuelle udstillinger og arrangementer. Det er planen, og når økonomien tillader, at man endvidere vil kunne se såvel museumsbladet som vore foldere og brochurer på vor hjemmeside.

Forenings-kalenderen

Generalforsamling i Museumsforeningen

Helsingør Museumsforening indkalder til ordinær generalforsamling **onsdag den 29. marts klokken 19** i Museet Skibsklarerergaarden, Strandgade 91 i Helsingør.

Dagsorden ifølge lovene.

Efter generalforsamlingen vil der som sædvanlig være et spændende foredrag, og det er denne gang den nyvalgte formand for byrådets kulturelle udvalg, Marlene Carmel, der kommer og fortæller om Kommunens kulturpolitik. I pausen vil der blive serveret en forfriskning.

Studietur til Slesvig

Slesvig har spillet en central rolle i Danmarkshistorien så længe man kan huske, og det er et område, der virkelig »oser« af historiske steder og seværdigheder.

Det bliver der nu lejlighed til at opleve, når Museumsforeningen arrangerer en studietur i dagene **22. til 24. september 2006**.

Deltagerne vil blive indkvarteret på det 4-stjernede Hotel Aquarium, der ligger i hjertet af den spændende by Friedrichstadt, der med sine kanaler og typiske bygningsværker er som et stykke Holland midt i det nordtyske. Hotellet er hyggeligt indrettet med moderne værelser, svømmesal, sauna og et godt køkken.

Under opholdet serveres der to gange morgenmad og to gange aftensmad. Selve turen foregår med moderne langtursbus fra Helsingør og færgefart Rødby-Puttgarden på udturen, mens der køres via Storebæltsbroen på hjemrejsen.

Det endelige program for rejsen er endnu ikke planlagt i detaljer, men turen vil blive nærmere beskrevet i næste nummer af medlemsbladet.

Men man kan dog allerede nu reservere plads på turen, der koster 1.545 kroner pr. person i dobbeltværelse. Tillæg for enkeltværelse er 250 kroner. I prisen er indeholdt bustransport, færgeoverfart, broafgift, to gange morgenmad og

Frederiksstad er en så velbevaret by, at dette kort fra 1862 stadig kan bruges, hvis man ikke lige har et opdateret kort ved hånden.

to gange aftenmenu samt udflugter og bidrag til Rejsegarantifonden. Selve Friedrichstadt ligger centralt for udflugter i grænselandet, eksempelvis til Dannevirke, Gottorp Slot, Selsvig By og på hjemturen vil der evt. være tid til en afstikker til Dybbøl.

Tilmelding til turen kan ske til Helsingør Bymuseum v/Mai Larsen-Jensen på telefon 49 28 18 00. Teknisk arrangør af turen er Ørslev Specialrejser.

Bent Jørgensen

FORENING & MUSEUM

Nr. 2 udkommer i juni 2006

Allersidste frist for indlevering af artikler til bladet er 1 måned inden udgivelsen.
Modtages helst på e-mail. Se side 2.